

կայ կը վերաբերին և երբեք պիտի չ'դադա-
րիմք այս պահանջները ընելէ :

Այս ամենայնիւ չեմք կրնար ծածկել մեր
գառն տիրութիւնը, մեծարոյ եղբարք, թէ
'ի մէջ այս եղեռնական և ամբարշտ յարձակ
ման, ստիպեալ եմք դրսէն օգնութիւն խնդ-
րել, 'ի պատճառս գիտարութեանց որ երեւան
եւ լան : Ըստ աղէկ գիտէք զխոստումները օգնու-
թեան զոր Աւրոպայի ամենէն զօրաւոր վեհա-
պետներէն մէկը հետզհետէ ըրաւ մեզ : Սակայն
մինչդեռ այս խոստմանց արդիւնքը կ'սպասեմք
երկար ժամանակէ 'ի վեր, սաստիկ տաքնապի
և խռովութեան մէջ մնացած եմք երբ կը
տեսնեմք որ դարձելի յափշտակիչները և իրենց
կուսակիցները կը յառաջանան մեծ փոտահու-
թեամբ, հաւաստի ըլլալով թէ ոչ որ օգնու-
թեան պիտի չ'գայ մեզ և անոնց դէմ պիտի
չ'մարտնչի :

Այս չարութիւնը 'ի յանդգնութիւնը այն
աստիճան հասաւ, որ Սարտենիոյ զօրաբանակին
զինուորները յառաջանալով գրեթէ մեր սիրե-
լի մայրաքաղաքին պարսպացը ներքեւ, ամէն
հաղորդակցութիւնները արգիլուեցան, հասա-
րակաց և մանաւոր գործքերը փաստուեցան,
փոխադրութեան միջոցները խափանուեցան,
և որ աւելի ծանր ու ցաւալի է, տիեզերական
եկեղեցւոյն քահանայապետը և վեհապետը
վշտալի գիտարութեան մը մէջ մնաց 'ի մասին
կարգադրութեան նաև կրօնական դործոց, ըստ
որում հաղորդակցութեան ճանապարհները երկ-
րաքննոյս զանազան մասանց հետ, շատ սեղ-
մեալ են : Այս օրոյ, մեր անձկութեան մէջ
և իրաց այս աստիճան վտանգաւոր վիճակին
մէջ, չկը հասկնաք զիւրաւ, մեծարոյ եղբարք,
թէ պարտաւորեալ եմք, ընդդէմ մեր կամաց
խորհրդակցել յարմար միջոց մը գտնելու առ-
'ի պաշտպանել մեր իշխանական արժանաւորու-
թիւնը :

Իվերայ այս ամենայնի, նախ և յառաջ կը
ցաւիմք անխնայութեամբ փնտալար և աղետալի
սկզբունքին վրայ որ, շատ ժամանակ չկայ, հրա-
տարակուեցաւ 'ի տէրութեանց ոմանց' թոյլ-
տուութեամբ ուրիշ տէրութեանց և 'ի գործ

կը դրուի յայնմ իսկ պարագայի յորում անկրաւ
յարձակում մը կը լընայ մէկ կառավարութեան
ընդդէմ ուրիշ կառավարութեան մը, և այս
կերպիւ, կերելի թէ այս սկզբունքը կը վաւ-
երացընէ անպատճառ մը և հրաման մը յարձա-
կելու 'ի վերայ իրաւանց այլոց և ջնջելու գա-
նոնք, նմանապէս քանդելու ուրիշին ստացուած
քը և իշխանութիւնը անգամ ընդդէմ աս-
տուածային և մարդկային իրաւանց, ինչպէս կը
տեսնեմք պատահիլ այս սոսկալի խռովութեանը
մէջ : Իւր գարմանային այն իսկ է, որ միայն Սար-
տենի-

Սարտենիոյ զօրաբանակին
զինուորները յառաջանալով գրեթէ մեր սիրե-
լի մայրաքաղաքին պարսպացը ներքեւ, ամէն
հաղորդակցութիւնները արգիլուեցան, հասա-
րակաց և մանաւոր գործքերը փաստուեցան,

փոխադրութեան միջոցները խափանուեցան,
և որ աւելի ծանր ու ցաւալի է, տիեզերական
եկեղեցւոյն քահանայապետը և վեհապետը
վշտալի գիտարութեան մը մէջ մնաց 'ի մասին
կարգադրութեան նաև կրօնական դործոց, ըստ
որում հաղորդակցութեան ճանապարհները երկ-

րաքննոյս զանազան մասանց հետ, շատ սեղ-
մեալ են : Այս օրոյ, մեր անձկութեան մէջ
և իրաց այս աստիճան վտանգաւոր վիճակին
մէջ, չկը հասկնաք զիւրաւ, մեծարոյ եղբարք,
թէ պարտաւորեալ եմք, ընդդէմ մեր կամաց
խորհրդակցել յարմար միջոց մը գտնելու առ-
'ի պաշտպանել մեր իշխանական արժանաւորու-
թիւնը :
Այս բանէն կրճաքի նաև մեզի համար վայե-
լու չպատահաւ մը հրաւիրելու Աւրոպայի ամէն
վեհապետները 'ի կռուել խոհեմութեամբ իրենց
իմաստուն ժողովոց մէջ թէ որչափ չարիք և
և ինչ չարիք կը իրագործուի այս գէպին մէջ,
որուն վրայ կը ցաւիմք : Իւր սառեղիւ այս
գործը ուրիշ բան չէ բայց միայն այլանդակ
զրօրութիւն մը որ կը կատարուի ընդդէմ
տիեզերական իրաւանց աղբաց : Եւ թէ կատա-
տարեւապէս չարիքիւրէր, ամենէն հաստա-
տուն և ապահով պիտի չ'թողու որ ինչ օրի-
նաւոր իրաւունք : Այլև այս գործը՝ ապստամբ
բուլթեան սկզբունք մըն է, որուն Սարտենիոյ
կառավարութիւնը խայտառակաբար կը հետեւի,
և զիւրին է իմանալ թէ օրըստօրէ ինչ վտանգ-
ներ կը չարարատուին ամէն կառավարութեանց
համար, և ինչ գիտարութեաններ պիտի ծա-
գին անոնցմէ 'ի փնտ քոլոր, քաղաքական ըն-
կերութեան, վասն զի այս կերպիւ ճամբայ
մը կը բանան աղետալի հասարակականութեան

(Communisme) : Սարտենիոյ կառավարութիւնը
իւր այժմեան ընթացքով, ոտքի տակ կառու-
օրինաւոր գաշնադրութիւնները որոնք կը պա-
հանջեն որպէս զի քահանայապետական վիճա-
կաց, նմանապէս Աւրոպայի ուրիշ տէրութեանց
ամբողջութիւնը անփնտս պահուի, հաստատուի
և ապահովութեան մէջ դրուի : Յիշեալ կա-
ռավարութիւնը բռնաբար կը կործանէ այն
տէրութիւնը որ, աստուածային յախախնամու-
թեան մասնաւոր մէկ խորհրդով չ'չեռնի քա-
հանայապետին արուեստաւ, որպէս զի կարող
ըլ-
լայ կատարեալ ազատութեամբ 'ի գործ գնել
իւր առաքելական պաշտօնը տիեզերական եկե-
ղեցւոյն մէջ : Այս ազատութեանը համար
պէտք է որ բոլոր վեհապետները մասնաւոր իւր-
նամբ ունենան, որպէս զի քահանայապետը են-
թակայ չըլլայ որ և ինչ քաղաքական տէրու-
թեան մը ազդեցութեան և մղողութեանը, և
միայնգամայն կարող ըլլայ հոգալու 'ի վերայ
հոգևոր խաղաղութեան կաթոլիկաց որ կը բնա-
կին 'ի վիճակս նոյն վեհապետաց :

Սարտենիոյ բոլոր վեհապետ իշխանները պէտք է
որ համադրուած ըլլան թէ մեր դատը և մեր օ-
գնութիւնը յայտնի կերպիւ միաւորեալ է իրենց
օգտին հետ, և մեզ նպատաւաւոր ըլլալով
պետի հսկեն հաւաստարպէս 'ի վերայ պահպա-
նութեան իրենց և մեր իրաւանց : Այս օրոյ
մեծ փոտահութեամբ կը յորդորեմք և փառա-
ջեմք զնոսա որ թէ և թիկունք ըլլան մեզ իրենց
կարողութեանը և պատշաճողութեանը համեմատ
Չեմք երկբայիս թէ կաթոլիկները, վեհապետը
և ժողովուրդը, պիտի միաւորին ջանքերնին և
ամէն շարժումնին ու իրենց հասարակաց ձեռք
տուութեամբ պիտի փութան նպատաւաւոր
ըլլալու և պաշտպանելու Ստուեց քոլոր հո-
տին հովիւը և հայրը, որուն վրայ յարձակած է
վտարաբացեալ որդի մը իւր հայրապան գէն-
քով :

Իայց, ինչպէս գիտէք, մեծարոյ եղբարք,
մեր առաջին յայտ առ Ստուեալ է, որ մեր
օգնական և ապաստան է 'ի ներքութեան մե-
րում, որ կը վերաւորէ և դարման կը մատու-
ցանէ, որ կը հարկանէ և կը բժշկէ, որ մահ

ՔԱՆԱՍՔԱՆԱՍ

Աշխարհաշինչ աշխարհի Ստուեցն : (1)

Մեր ոչ լինիմք փաստաբան ընդդէմ նպաս-
տից որը ունին զգիտումն բարերարական . այլ
չկարեմք փակել զգաւ մեր ընդհանուր, այն է
աղբային փնտուն ծագելոյ տիրապէս յայտմ
անընտիր եղանակէ բաշխելոյ ողորմութիւն աղ-
բատաց որ աներկբայապէս կաղդայր է և քա-
ջալերիչ յոյժ ունակութեանց պարապորդաց
և դատարկասիրաց : « Թէ որ ոչն կամիցի գոր-
ծել և կերցէ մի, » ասէ Առաքեալն որ աւանդէ
մեզ զամենայն խրատս բարիս և բարոյականս :
Իայց ոչ անդէպ համարիցի բաղգատել զաշ-
խարհաշինչ մուրացիկանս մեր այնմ անարգ և
թափառիկ կարգի մարդկան որք սփռեալ յԱւ-
րոպայ և յԱսիա՝ տանին զանուն Գիպի* (Gypsy) :

Սրբազան զոսն առաջնորդ մեր որ 'ի Տուգտ
քաջ խելամտեալ չարեաց այսպիսի դատարկա-
մու անհաստից որ շրջին յաշխարհէ յաշխարհ
ծործիւ աղբաւին 'ի պարեւ ինքեանց զգիտու-
թիւն աղբայնոց, սովորական արթնութեամբ
իւրով զամենայն բարեկարգութեանց և վայ-
եղութեանց, փոյթ յանձին կալաւ դիր առ-
նել ըստ ժամու յիւրաբանչիւր քաղաք, վիճա-
կի իւրոյ 'ի Հնդկաստան և այսր, 'ի զգուշացու-
ցանել զբարեմիտ ժողովուրդս մի աւալայցապիս
եաց ընդունելուի և քաջալերութիւն . բայց
եթէ ունենդիր լեալ էր մերոցս պատկառելի
խրատու արժանամեծար Հօրն, երկրորդ և եր-
րորդ արշաւանք Ոսկան Արիկային անշուշտ ոչ
հասանելին անդր խորամանկ նորատակի նորա

Գոյ լաւ ևս եղանակ օգնական կուլոյ պանդխ-
տաց և կարօտաց աղբին՝ արժանի իսկ անուան
ողորմածութեան և աղքատիւութեան, եթէ
ինչ յօժարութիւն, այն է ջանալ զբաղեցու-
ցանել զնոսա 'ի դործ ինչ՝ իւրաքանչիւր ըստ
բաւականութեան և յարմարութեան, որով
շահիցին նքա զորէն բանական արարածոց զվոր-
ծնո կամ զարգիւնս արժանիս վաստակոց : Իայց
ուստի է հնար, գուցէ ասիցի, 'ի գտնել յար-
մար գործ վասն այնպիսի նորեկաց : Հնարին
իսկ է, թէպէտ ոչ այնքան զիւրին որպէս տալ
քանի մի երծաթ և զերծանիլ 'ի նոցանէ, և
թէ փոյթ բաւական ընծայեցի նմին աղքատի
բարբար : Յոյս է՝ զի չիւր արգ աշխարհ ըստ
ւորեալ և քաղաքաւարեալ ուր թողանի մու-
րացիութիւն շրջել ազատ : Սեղիւր որ հռչակ-
եալն է առաւել քան ամենայն ուրեք վասն ոչ
ղորմածական գործոց ժողովրդեան, տնանիք և
կարօտք ոչ զիմեն բայց 'ի իւրեան աշխատանաց
(Workhouses) վասն հարկ-գործել և կեալ :
Իայց 'ի Հայաստան, ասիցի, ուր ինչ խնդրե-
լի այնպիսի տուն որ բաշխիցէ զգործ և հաց
'ի միասին : Ստոյգ է զի քանի անխորհուրդ ա-
ռաւատացին աղբային 'ի տուրս դատարկաշինչ
մուրացիկանաց, և փայտէս յաւետ ծախսեցեն
զգործ իւրեանց 'ի սակի բարերարութեան,
քան 'ի պիտանիս, նուազեցին ևս քան զևս
յոյս և հնարք վերանորոգելոյ աղբին յաստի
ճան ինչ բարօրութեան յորմէ այժմ տարա-
բաղդապէս զուրկ է յամենայնի :

Առաջագիտութիւն ամենայն աղբի կախի 'ի
լուսաւորութեան նորա ուսմամբ և հրահանգք
և աղք-քան զաղք թէ գտանի գերազանց և
երջանիկ, ունի զճագումն յայտոցիկ պատճա-
ռաց : Իսկ առ մեզ, անկեղծս միմայն հնար

վերականգման նոյն իսկ է ճանապարհ . լուսա-
ւորութիւն : Սին իրի աղքատիւք և Հայրեկ
սիրաց թող առաջին հոգ և խնամ եղցին
նպատաւաւոր լինել միշտ և յաւետ զոր
գացման ուսման և դատարկութեան 'ի ձեռն
դպրոցաց : Բան զամենայն գործս բարերարու-
թեան, օժանդակութեան և օգտի յաւետ յար-
մարի վիճակի աղբին, այսմ ուշ եղեալ սովին
նորատակաւ նկրտել և առատանալ 'ի հանգա-
նակութեանս տրոց :

Իպրոց միայն բացցեն մեզ ճանապարհ 'ի
վերտոնի դիւտ ինքնիշխանութեան մերոյ և եր-
ջանկութեան . և դպրոցք իսկ բարձրեն աղքա-
տութիւն և տնանկութիւն 'ի ժողովրդեան
մերմէ . ուստի օգնել յաւելի նորին է՝ օգնել
ծագման ամենայն բարեմասնութեանց ցանկա-
ցելոյ վասն հասարակաց :

Այն ինչ սոյսպէս օգտագոյնն յամենայն բա-
րերարական և 'ի վեհանախական իսկ գործոց
յաղգիս զոր մարթին ձեռնհաս արգիւնաւո-
րել է ճշմարտիւ ձեռն օգնականութեան կար-
կառել ամենայն հիմնարկութեան և կարուց-
ման դպրոցաց առաջարկելոյ, և 'ի պահպանու-
թիւն նոցա կալ նախանձանդիւր և պաշտպան,
ակներեւ հարկանի մտաց առարկայ յաւերժա-
կան տրոմութեան և ամօթոյ՝ խափանումն աղ-
բային վարժարանին որ 'ի Փարիզ զորոյ գոյժ
'ի մօտոյ լուեալ և յոգեւոց հանաք, զի մեծ էր
ակնկալութիւն մեր անտի, և խախտուեց սիրտ
ճնտղաց յուսով 'ի փորքի շրջանի մերում, զի
'ի զարգանալ մատաղատի որդւոց իւրեանց, և
զինի պատրաստելոյ զնոսա 'ի նախաշաւիղ ուս-
մունս աստ 'ի մերս նորակաւոյց աղբային ու-
սումնարանի, առաքելն զնոսա 'ի վարժարան

(1) Տես լրագրոյ նախննթայ թիւը :

կուտայ՝ և կը կենդանացնէ, ի գերեզման կը տանի և կը յարուցանէ : Այսինքն կատարեալ հաւատով և ամենայն խոնարհութեամբ չ'դադարիմք մեր ջերմեռանդ արթնքը մատուցանելու անոր, նախ պաշտպանութեամբ ամենախորհրդմբ : Աստուծոյ անարատ կուսին Սարիա մու և բարեխօսութեամբ ամենեւեմ առաքելոցն Պետրոսի և Պօղոսի, որպէս զի իւր աջոյն զօրութիւնը յայտնելով՝ խորատկէ զ՛ն պարտութիւնը իւր թշնամեաց, հալածէ մեր վրայ յարձակողները, և խոնարհեցնէ ու ջախջախէ բոլոր թշնամիները իւր սուրբ եկեղեցւոյն, վերջապէս իւր շնորհաց ամենակարող զօրութեամբը, զգտնացնէ և զղացնէ բոլոր յանցաւորաց արեւելքը, ու մեր անարե մայր եկեղեցին շնորհով ուրախ ըլլայ և բերկրի առնոյ ամենազանկալի դարձն տեսնելով :

Ասորիական դաշնակցութիւն :

Յայտնի է որ Ասորիոյ տերութիւնը զոնաջան թագաւորութիւններէ և զանազան ազգերէ բացկացեալ է, ինչպէս են Հուսիսարիա, Բորոսիա, Պոհեմիա, Սորաթիա, Վենետիկ և այլք և այլն : Սինչև յայտն աւտորիական կառավարութիւնը ամեն կերպիւ կ'աշխատէր այս բոլոր ազգերը միաւորելու, Ասորիոյ յատուկ եղած օրինադրութեանց ներքեւ գնեւոր և կեդրոնական իշխանութեամբ մը կառավարելու զամէնքը, անոնց իւրաքանչիւրոյն ազգային օրենքները և արտօնութիւնները վերցնելով :

Այս կերպ կառավարութիւնը, որուն նպատակն էր իւրաքանչիւր ժողովուրդեան իւր ազգայնութեան զգայմունքը ջնջել, պատճառաւ իրաւացի գանգատանաց, գրգռութեան և ազգի ազգի խռովութեանց, որոնք ժամանակ առ ժամանակ ծանր հետեւութիւններ ունեցան : Ասորիոյ վեհափառ կայսրը, յանկուով դարուս ազատասիրական ոգւոյն համեմատ ընթանալ, իրենաւոր իրաւոր հաճեցաւ այս օրերս իւր յատուկ հրովարտական

սահմանադրական մեծամեծ աղատութիւններ շնորհելու իւր իշխանութեան ներքեւ եղող զանազան ժողովուրդ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը յետ այսորիկ իւր ազգային մասնաւոր ժողովը և մասնաւոր կառավարութիւնը պիտի ունենայ, իրմէ ընտրեալ երեսփոխաններ պիտի յուղարկէ կայսրութեան խորհրդարանը ի վեհապետի զանազան արտօնութիւններ պիտի ունենայ, որոց մէջ նշանակութեան արժանի է այն որ ամեն ժողովուրդ պիտի կրնայ իւր լեզուն գործածել պաշտօնական գործոց մէջ, մինչդեռ մինչև յայտն պարտաւորեալ էր գերմաներէնը գործածել :

Այս նոր դաշնագրէն յետ մեծ ուրախութեամբ և երախտով մը ընդունուեցաւ Ասորիոյ ներքեւ բոլոր ժողովուրդներէն, և տարակիս չկայ թէ այս վեհաճանաչական դաշնագրութեան հիման վրայ հաստատուած ըլլալով, Ֆրանսիոս Յովսէփ վեհափառ կայսրը ահա օր ըստ օրէ ևս առաւել պիտի զօրանայ և անյաղթելի պիտի ըլլայ իւր ժողովուրդը եռանդուն սիրով և հաւատարմութեամբ :

ՍԵՐ

Ուսումնական հաստատութեայ :

Ներկայ տարւոյս Սեպտեմբերէն ակտեալ բանասիրական թերթ մը կը հրատարակուի ի կողմանդնուպոլիս, վերոյիշեալ քաղաք անուանաւորութիւն, և որուն խմբագիր-անդէն է յարգոյ պարոն Ս. Ղեւոնդիմիան : Սեր ազգը ի վաղուց անտի սիրոյ և միաբանութեան կարօտութիւն ունենալով, քաջայայտ էմք թէ նորածին Սեր անուն հանգէտը մեծ ջերմեռանդութեամբ պիտի ընդունուի բոլոր հասարակութեան, և թէ Սիրոյ ոչ միայն անունը՝ այլ և ինչպէս որ կը յուսամք, անոր ամենաօգտակար արդիւնքը ունենալու ըլլայ :

Այս հանգիսին երկրորդ և երրորդ թիւերը միայն ձեռքերնիս հասան, զորոնք աքէ անցնեն

լով, և կը տեսնեմք որ անոր խմբագրութիւնը բաղմահմուտ, խոհեմ և միանգամայն ազատասեր գրչի գործ է : Այսպիսի հագուագիւտ յատկութիւններով, տարակիս չկայ թէ այս հանգէտասանօրեայ հանգէտը պիտի յաջողի խիստ կարեւոր և օգտակար ծառայութիւններ մատուցանել Հայոց ազգին ընդհանրութեան :

Այս անուն հանգէտին տարեկանը 100 դահէ կան է և անոր ստորագրութեան տեղիքն են ի կոստանդնուպոլիս, Սարգսեան պարոն Յարութիւնին սենեակը ու Քրդլար աղապի խանր թիւ 5 սենեակը :

Փարիզի Փարիզ անուն լրագրոյն Հոկտեմբերի 14-26 թուոյն մէջ յետագայ յօդուածը կը կարգամք :

Այս անգամու թղթաբերը մեզի գաղղիաքէն Յայտարարութիւն մը բերաւ Պօլիսէն, ստորագրեալ ի բաղմահմուտ Տ. Յովհաննիսէ Պրուսայի Չամուրճեան Տէրոյեանց : Այն գիտնական անձն այս յայտարարութեամբ կը ծանուցանէ, որ յառաջիկայ 1861 Յունուար 1 էն սկսեալ հայերէն ամսօրեայ հանգէտ մը պիտի հրատարակէ (Revue Arménienne) անուամբ : որուն մէկ էջն հայերէն և միւսը գաղղիերէն պիտի լինի :

Իր նպատակն է Հայոց ազգին և իր սահմանակից ժողովուրդներուն վրայ մասնաւորապէս Ներպագրուող չլիցացած տեղեկութիւնները հրատարակել և գեռ անձանթ մնացած գրութիւններ ի լոյս ընծայել : Ինչպէս որ վստահութիւննիս մեծ է յիշեալ պատուարժան գրագիրին վրայ, յուսամք թէ իւր այս պիտանի ձեռնարկութեամբ Հայոց ազգը բաւականապէս պիտի ծանօթացնէ Ներպագրուող, որոնք գտնէ համազօրութեամբ մեր ազգն ալ իրենց ակնարկութեանն ու համակրութեան արժանի է : յամանա կիս պարագաներուն նախելով, այսպիսի գործ մը մեծ կարեւորութիւն կրնայ ունենալ : Մտղ թիւը ուրեմն որ գիտնական հեղինակը, ինչպէս ազգն իրմէ կրնայ ակնկալել, ինքն ալ ազգին ակնկալութիւնը պսակելով կերպիւ կարողանայ

անդր վասն կատարման գատնարարութեան նույն, որով և ըստ կարի ընծայել նպատակ հաստատութեանն այնմիկ :

Վշտական է խափանում մարտարանիդ ոչ վասն իւր և եթ ինքեան, այլ և քանզի ընդ պաշտպանութեամբ՝ որպէս կարծէաք, այնքան բաղմամբ երեւելեաց ազգին որք են յաշխարհին (Օմանեան, չաղնեցաւ տարաբաղունկ հարցն աղագաթիւր հանգերձ ամենայն ջանալով իւրեանց և փութով ի գլուխ հանել զայնպիսի գեղեցիկ գործի, որոյ ուշ նպատակն էր մասնաւորապէս յօգուտ մերձակայ սրբուց իսկ Օմանեան Հայոց : Վշտական է մանաւանդ զի աչք ամենեցուն յայդ կողմն աշխարհի հային, ուր են ճոխադոյնք և ակնաւորք ազգին, անտի թերեւ նշմարել զծագումն լուսոյ և ամենայն սուաջադիմութեանց որ հուսի ուրեմն առաջնորդիցեն ի վերստին կենդանութիւն աղաւթութեան սրբուցն Մրամայ : Բայց աւանդ օգնութիւն ի Տեառնէ եկեղեցի որով թօթախեցուք ի բաց զմեւօրինակ թմբութիւնն որ պատեալ կայ առհասարակ զմերով բարոյական զգայութիւնը և զգտնացեալ ծանկոյտը թէ զինչ է ստոյգ բարին և պիտանին վասն մեր և վասն եղբարք :

Վշտական է նաև զի յաղթութիւն տայ վառասէր հակառակորդացն որ տիրեն տակաւին ճշմարտապէս ազգային գանձուն վարել նովին միշտ ի պէտս գահուն զոր պաշտեն յամենայն օրտէ և յամենայն զօրութեան :

Անուանարկ ստորութիւն թափառիկ մեւրացկանաց մերոց թուեր յաւատ ամբիօրեւղին քն ընդ արս աշխարհականս, սակայն տեսանեմք այժմ զի տարածեալ է այն և ի հոգեորականս մեր : Պողոս վարդապետ ոմն Արշակեան (կամ Արշակունեան) ի Բաղու քաղաքէ, Հայաստան

նայ, ձեռնադրեալ որպէս ամերն 1839 ձեռամբ Միքայէլ կաթողիկոսին կիլիկիոյ, և միաբան նախ վանաց այնմ քաղաքի ապա Երուսաղէմի, ձանադարհ առնէ ի Հնդկիս ի 1856 թուին առանց հրամանաց մեծաւորաց, և գլխովին վազըն առանձին օգտի, այն է նախկին գրամ ի մերազանց գառնալ ի հայրենիս իւր ի վառքեւ զպարտս հօրն կամեղբօր յամանէ ի կալկաթա, ուր թէպէտ խոհեմ աւագերեցն եկեղեցւոյ մերոյ սրբալիծ խաչակիր Տէր Յովհաննէս խաչկեան կարի իրաւամբ և հանգոյն եկեղեցական սահմանադրութեանց՝ ոչ ընդունի զնա իբրեւ կարգաւոր ըստ որում չունեն և ոչ մի թուղթ ծանօթութեան ի մեծաւորաց, չէ փոյթ, զիմէ առ ոմանս ժողովուրդեան, յորոց ոչ միայն տարաբաղապէս վասն ազգին գտանէ առժամայն զամենայն քաղաքութիւն և նը պատտ, այլ և հայրենասէր և հրահանգեալ Պարոն ոմն Եպիփանիոսի նմա պսակէ զնա կոնդակաւ ի թեմ Ռաբի Տ. (որ դատարկէր ի վիճակաւ որէ՝ յայնմ տարեքէ զնա ի Բրմաստան քահանայադործել Հայ ժողովուրդեան աշխարհին, ուր երթեալ և կացեալ նորայայնմ պաշտաման զմի կամ երկու ամս ժամանակաց, Լբանէ զայն ի ընդ տակաւին զթերին նուիրալ կութեան իւրոյ և յայլ քաղաքանին ուր գտուին Բարեպաշտ Հայք : Այն կարծիս տանելով նորայայնուտ և զմենջ յայտմ հեռաւոր կղզւոյ այսինքն զբարեպաշտութենէ ձեռմէ, լուաք յանպարտասիրից զժամանումն նորայայնուտ և ի Վիկտորիա Լիւն և հաւ զընալու թիւն իւր յեկեղեցւոյ մերում, ուր ներեցաւ նմա օթեանի իբրեւ պանդուխտ ոմն յաղգէն : Իբրեւ գիր վկայութեան եղլոյց գրութիւնն ու մանա վաղ թուականաւ տուեալ նմա ի վանապէտ (պիսկոպոսոց) կարծեմք ի մաթին վեճա

կաւորութեան իւրում ի տեղիս տեղիս, որք կցորդելով ընդ արտաքին տեսիլ կերպարանաց նորայ, ընդ բարս՝ ընդ շարժմունս և ոճ խօսից, կացուցանէին զնա անվեպ ի հայ վարդապետ որ աշխարհին ուստի գայրն :

Սին իրի, քանզի և ականջը մեր յամաց հետէ չէին արժանացեալ աւետալուր քարոզութեան վարդապետի (որ թուի թէ առ ոչ յաճախու թեանն առաւելապէս ընկալու է ժողովուրդեան Հայոց) պատրաստեցան ընդիւ յոյժ լսել բանից նորա իբրեւ յառաջ մատեալ ի տերունական աւուր ասել զբարոյ իւր : Իսկ անդտին յարտասանելոյ նորայ զընթանին՝ զի իբրեւ մը տանիցէք ի տուն ուղլոյն տալիք նմա և այլն, և որ ոչ ընկալի զձեզ, իբրեւ երանիցէք ի քաղաքէն յայնմանէ, թօթախեցիք զփոշին տոնից ձերոց ի վկայութիւն՝ ազգեաց ի մտի ամենեցուն զի ցորչալի տարագեպ էր բաղդատու թիւն ուղլուն իւրոյ ընդ այնմ գոր Տէր պատու իրեաց աշակերտաց իւրոց, և զի քանի սովոր են կրօնաւորք սեփականել անձին յամենայն ժամ զոր մարթէ նոցա գողցեն հեռաւոր իմն մտօք առնուլ ի սուրբ Վրոց՝ զիբաւունս իշխանական և սպառնական ի վերայ ժողովուրդեան, և նառանց ինչ խորի և տարակուսի հաւատարեւ զինքեանն նախ Հովսէփ քաջի, անդ և նոցա որ հանդերձ հալածանքն որ կրէին և անձնուրաց կենսօրն զոր վարէին վասն քարոզելոյ մարդեալ մարդկան զհաւատու ճշմարտութեան գործէին և զհրաշս զօրութեամբ Հոգւոյն Սբ. :

Մնացորդ յաջորդ լուսով :

